

Nr 594.

Av fru **Hellström m. fl.**, i anledning av *Kungl. Maj:ts proposition, nr 153, angående vissa åtgärder för avhjälpande av lärarbristen vid de högre skolorna.*

Den viktigaste förutsättningen för ett effektivt skolväsen är ett tillräckligt antal väl kvalificerade lärare. Detta underströks med skärpa, då principbeslutet fattades om en genomgripande skolreform. Möjligheterna att realisera det skisserade omfattande enhetsskoleprogrammet hänger ytterst på lärarfrågan.

Såsom närmare framgår av propositionen nr 153/1952 inger läget i dag stark oro för utvecklingen inom skolväsendet. I klara siffror ådagalägges att rekryteringsbehovet i fråga om de högre skolornas lärarbefattningar vida överstiger den beräknade tillströmningen. Detta sammanhänger med en starkt ökad tillströmning av elever till läroverken. Ökningen har två orsaker. Den ena är de stora årskullarna från början av 1940-talet, vilka under några år framåt komma att skärpa situationen i läroverken. Redan i slutet av 1950-talet kommer den därav föranledda ansvällningen av realskolorna att kulminera. Sålunda kan skärpningen av krisen anses till en del vara tillfällig. Den andra orsaken är den snabbt stegrade procentuella andelen av årskullarna, som söker sig till de högre skolorna. Huruvida denna utveckling kommer att fortgå eller till äventyrs brytas och tillströmningen nedgå kan ej nu bedömas utan torde bli beroende av ett flertal faktorer, såsom det ekonomiska framåtskridandet, den relativa lönenivån för icke-intellektuella yrken och den praktiska undervisningens ordnande.

För bedömningen av dagens läge är det nödvändigt att också iakttaga tillströmningen till lärarbanan. Den procentuella ökningen av elevtillströmningen har ingen motsvarighet i tillströmningen till lärarbanan. Procenttalet för de akademiker, som välja lärarbanan, är närmast konstant, ja, för vissa jämförelseår föreligger nedgång. Lärarbanan har tydligen inte den önskvärda dragningskraften.

Det är många faktorer, som kunna utöva inflytande på den krisartade situationen i dag. Utan tvivel kan man finna orsaker i den allmänna löne- och skattepolitiken, vars konsekvenser verka på lång sikt. Säkerligen har en icke obetydlig reserv av kvalificerad arbetskraft undandragits lärarbanan på grund av sambeskattnings mycket kännbara verkningar. Den relativa lönesänkningen för tjänstemän i de lönegrupper, som lärarna höra till, måste ha ogynnsam inverkan på rekryteringen, trots att risken för arbetslöshet f. n. är obefintlig. Studietiden vid universiteten har i vissa fall avsevärt ökat. Först innevarande år har provårstjänstgöringen upphört att vara en ekonomisk belastning för läraraspiranten.

Lärarproblemet har dubbel aspekt. Dels måste vi sörja för kontinuerlig rekry-

tering: framtidens skola måste få tillgång till lika väl kvalificerade lärare som dagens skola. Dels måste den oroande akuta bristsituationen klaras.

Vid lösningen av det långsiktiga problemet böra lösningar av ren kriskaraktär icke godtagas. Kravet på kvalitet får inte uppges. Det torde ändå vara möjligt att anpassa kursfordringarna så, att studietiden för blivande lärare ter sig mindre avskräckande än nu. En sådan lönegradsplacering måste också eftersträvas, att lärarbanan drar till sig dels tillräckligt många aspiranter, dels de med hänsyn till yrkets stora krav mest lämpade.

Även inför uppgiften att lösa det mera kortfristiga rekryteringsproblemet är eftertanke på sin plats. En hastigt verkande åtgärd vore möjligen att sänka kraven på kompetens mycket snabbt och i avsevärd grad. Att detta ur andra synpunkter vore olyckligt behöver inte nämnas. Då återstår ingen annan utväg än att skapa nya utbildningsmöjligheter. Det tar tid innan en sådan åtgärd hinner få effekt, och under den tiden kommer man kanske närmare den tidpunkt, då den akuta krisen hejdas genom barnkullarnas minskning.

Tänkbart är också, att vissa lättnader i fråga om läroverkslärarbehovet kunna nås genom tillfälliga organisatoriska anordningar inom folkskolans och realskolans ram, åtminstone i större samhällen.

Det finns goda skäl att tveka inför alltför långt gående sänkning i kraven på utbildning även av de lägre stadiernas lärare. Kvalitetssynpunkten har tidigare framhållits och behöver knappast ytterligare understrykas. En annan risk, som är förknippad med en lägre läroverkslärarkompetens än den nuvarande, har inte lika mycket uppmärksamats. Om ett betydande antal sådana lärare kan skaffas fram och efterfrågan på arbetskraft åter minskar på grund av demografiska förhållanden, kan man komma att få en grupp, som inte hör hemma någonstades och som får behålla en viss krisstämpel. I längden kan ett sådant perspektiv knappast te sig loekande.

Ett mål även för extraordinära åtgärder måste vara, att de lärare, som fått ordinarie tjänst vid läroverk med förenklad kompetens, stimuleras att komplettera till full adjunktskompetens. Detta mål torde kunna vinnas utan differentiering av löner men genom att den lägre betygskompetensen beaktas i meritberäkningen vid tjänstetillsättningar.

I den mån tillgången på folkskollärare är tillräcklig för att trygga folkskolans behov av lärare, torde folkskollärarexamen vara en värdefull grund även för en realskoletjänst. Det förefaller dock nödvändigt att skilja mellan studenter med 2-årig seminariekurs och 4-årsseminarister, då de förra ha samma bildningsunderlag, särskilt i språk, som övriga akademikergrupper. En komplettering av den förstnämnda utbildningen med två akademiska ämnen torde i många fall ej behöva bli mycket underlägsen en magisterexamen med 6 betygsheter. När det gäller den 4-åriga folkskollärarytbildningen torde i åtskilliga ämnen en komplettering i språk bli oundviklig för att dispenser skola kunna lämnas.

En komplettering med mindre än 4 betygsheter måste framkalla starka betänkligheter. Detta gäller främst förslaget om kurser motsvarande endast 1

betygsenhet. Denna utväg måste bli en ren krisföreteelse och bör ej leda till annat än timplärartjänst. Kursernas standard bör strängt kontrolleras av universitet och högskolor, även om de förläggas till andra än högskoleorter.

Även en kombination mellan sådan övningslärarutbildning, som har högskolekaraktär, och teoretiska läroämnen borde vara möjlig. Vid de många realskolor, som nu inte ha full tjänst för t. ex. en gymnast, skulle en sådan kombination kunna fylla ett stort behov.

Med understrykande av vad som här ovan sagts om lönegradsplaceringens betydelse för den normala lärarekryteringen och med hänvisning till det som här anförts i anslutning till förslag i proposition nr 153/1952 få vi härmed hemställa, att riksdagen måtte besluta

att kombinationer med mindre än 4 betygsenheter skola betraktas som tillfälliga krisanordningar och icke få leda till bestående kompetensnormer,

att meritvärderingen vid tjänstetillsättning vid läroverken skall gynna den högre kompetensen för att stimulera till fullvärdig utbildning,

att kortare kurser, speciellt ordnade för snabbutbildning och motsvarande fordringarna för 1 betygsenhet skola stå under noggrann kontroll av universitet och högskolor, samt

att en omprövning av hela frågan om rekryteringsbehovet skall ske så snart läget kan överblickas och då det kan fastställas, huruvida utvecklingen gått därhän, att svårigheterna bli bestående endast i vissa ämnen och att de i proposition nr 153/1952 angivna åtgärderna således skola kunna avvecklas för övriga ämnen.

Stockholm den 2 april 1952.

Elis Håstad.

Jean Braconier.

Ruth Hellström.

Elsa Ewerlöf.
